УДК 37.013.83.091.4KNOWLES
DOI: https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.31.331610

Július Matulčík, *Bratislava*
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4077-2155

MALCOLM SEPHERD KNOWLES – ZAKLADATEĽ ANDRAGOGIKY V USA

Štúdia sa zaoberá koncepciou andragogiky, ktorú vytvoril v USA v roku 1970 Malcolm S. Knowles, najznámejší a najvýznamnejší predstaviteľ andragogiky v USA. V začiatkoch jeho teoretických prác ho najviac ovplyvnili Eduard C. Lindeman a Dorothy Hewittová. K vytvoreniu andragogickej koncepcie ho však inšpiroval najmä významný juhoslovanský (srbský) andragóg Dušan Savićević, vďaka ktorému sa oboznámil s koncepciou andragogiky v Európe. Podobne ako európska andragogika aj andragogika Malcolma S. Knowlesa vychádza z charakteristiky dospelého človeka, zo špecifík vzdelávania a učenia sa dospelých. Malcolm S. Knowles poukázal na to, že dospelí musia vedieť, prečo sa učia a ako ich to ovplyvní, dospelí sú autonómni a riadia sa sami, majú celoživotné skúsenosti, k učeniu sa uplatňujú praktický prístup k riešeniu problémov a chcú okamžite uplatniť nové vedomosti a zručnosti. Upozornil tiež na potrebu prejavovania rešpektu k dospelým. Malcolm S. Knowles redefinoval andragogiku ako novovzniknutú technológiu vzdelávania (učenia sa) dospelých, vychádzajúcu z koncepcie neformálneho vzdelávania dospelých, a charakterizoval základné predpoklady vzdelávania a učenia sa dospelých.

Kľúčové slová: *Malcolm S. Knowles; andragogika; pedagogika; vzdelávanie dospelých; sebariadené učenie sa.*

Úvod. U mnohých odborníkov tak z oblasti teórie ako i z praxe sa možno často stretnúť s názorom, že andragogika, resp. andragogická koncepcia teórie vzdelávania dospelých je typická len pre Európu. Skutočne, jej najväčšie uplatnenie (paradoxne väčšie ako v krajinách, kde sa zrodila – vo Švajčiarsku a v Nemecku) nachádzame predovšetkým v európskych štátoch, najmä v bývalej Juhoslávii a jej následných štátoch, Poľsku, Holandsku, neskôr i v Maďarsku, Česko-

© J. Matulčík, 2025

slovensku, resp. v Českej republike a v Slovenskej republike. Najmä v krajinách strednej a východnej Európy je andragogika ako teória edukácie dospelých všeobecne akceptovanou vednou disciplínou, súčasťou edukačných vied. V súčasnosti možno hovoriť už o celosvetovom rozšírení andragogiky, andragogika je známa aj v takých krajinách ak sú Kórea, Venezuela a v neposlednom rade aj v USA, kde sa utvorila špecifická americká koncepcia andragogiky.

Vo všeobecnosti platí, že v anglofónnej oblasti sa termín a pojem andragogika, podobne ako pedagogika, používa zriedkavo. Na označenie teórie i praxe výchovy a vzdelávania sa používa termín „education“, resp. „adult education“. Avšak zásluhou významného amerického teoretika i praktika v edukácii dospelých Malcolma S. Knowlesa existuje andragogická koncepcia teórie edukácie dospelých - andragogika aj v USA.

Životná dráha Malcolma S. Knowlesa. Malcolm Sepherd Knowles sa narodil 24 augusta 1913 v Livingstone, v štáte Montana, kde aj vyrastal. V detstve sa aktívne zapájal do skautskej činnosti. Vedomosti, ktoré tam získal boli dôležité pre jeho rozvoj na strednej škole ako i v ďalšom živote (Knowles, 1984).

Po absolvovaní strednej školy Palm Beach Lakes Community High School na Floride v roku 1930 získal štipendium na Harvard College. Štúdium absolvoval v roku 1934 so získaním titulu A. B. V ďalšom štúdiu pokračoval na Univerzite Chicago, kde v roku 1949 získal titul M. A. a v roku 1969 titul PhD. Na univerzite absolvoval kurzy z filozofie, literatúry, etiky, histórie, politológie a medzinárodného práva. Významné boli jeho mimoškolské aktivity. Bol prezidentom Harvardského klubu, zapájal sa do charitatívnej činnosti, kde sa zoznámil aj so svojou budúcou manželkou Huldou Fornell (Smith, 2002).

Po ukončení univerzitného štúdia sa zaregistroval na Fletcher School and Diplomacy kde úspešne absolvoval kurz Zahraničná služba (Foreign Service). Na zamestnanie by však musel čakať tri roky, preto v roku 1935 prijal miesto v National Youth Administration (NYA) v Massachusetts, kde ho požiadali, aby identifikoval zručnosti potrebné pre miestnych zamestnávateľov a pripravil vhodné kurzy pre mladých ľudí. Pri plnení týchto cieľov sa stretol s Eduardom Lindemanom, supervízorom vzdelávania v NAY, ktorá sa nakoniec stal jeho mentorom (Smith, 2002). Tak sa začalo jeho pôsobenie v oblasti vzdelávania dospelých.

V rokoch 1940 – 1943 pracoval Malcolm S. Knowles ako riaditeľ vzdelávania dospelých v mládežníckych organizáciách YMCA v Bostone, Detroite (1943 – 1944), ako riaditeľ vzdelávania dospelých v Ústredí YMCA v Chicagu (1946 – 1951). Jeho poradcom bol Cyril O. Houle. V tom čase významne ovplyvnil jeho život Carl Rogers, s ktorým spolupracoval na skupinovom poradenskom seminári. Tam začal rozlišovať rolu facilitárora od roly učiteľa (Knowles, 1984).

V rokoch 1951 – 1959 bol výkonným riaditeľom Asociácie vzdelávania dospelých USA (AEA). V tomto období pomohol založiť Komisiu profesorov vzdelávania dospelých ako pridruženú asociáciu AEA.

Univerzitné pôsobenie Malcolma S. Knowlesa, ako docenta vzdelávania dospelých, sa začalo v roku 1960 na Bostonskej univerzite, kde pôsobil do roku 1974. Počas týchto 14 rokov úspešne realizoval nový študijný program z tejto oblasti vzdelávania dospelých a napísal dve kľúčové publikácie, ktoré ho postavili do centra diskusií o vzdelávaní dospelých a prispeli k spopularizovaniu andragogiky: *The Moderne Practice of Adult education: Androgogy versus pedagogy.* (1970) a *The Adult Learner*: *A Neglected Species* (1973). Publikácie upevnili jeho pozíciu v rámci diskusií o vzdelávaní dospelých v USA, pomohli spopularizovať koncepciu andragogiky. Značne zvýšili jeho reputáciu ako významného konzultanta v oblasti vzdelávania dospelých a vytvorili priestor pre spoluprácu s významnými organizáciami.

Od roku 1974 až do odchodu do dôchodku v roku 1979 pôsobil Malcolm S. Knowles ako profesor na Štátnej univerzite v Severnej Karolíne, kde vytvoril kurzy podľa „andragogického modelu“ a napísal i ďalšiu významnú prácu *Self-Directed Learning. A guidefor learners and teachers* (1975). Aj po odchode do dôchodku sa aktívne angažoval v oblasti poradenstva a vzdelávania pre vzdelávacie inštitúcie, podniky, vládne inštitúcie, náboženské inštitúcie, dobrovoľnícke agentúry a Americkú spoločnosť pre vzdelávanie a rozvoj (ASTD). Ako emeritný profesor naďalej spolupracoval i so Štátnou univerzitou v Severnej Karolíne. Aktívne, až do konca života spolupracoval tiež s Fielding Inštitútom (teraz Fielding Graduate University) a s Univerzitou v Arkanssase.

Malcolm S. Knowles zomrel vo Fayetteville v Arkansase 27 novembra 1997.

Koncepcia andragogiky Malcolma S. Knowlesa. Výsledkom dlhoročného bádania M. S. Knowlesa a jeho bohatých skúseností v praxi vzdelávania dospelých bolo publikovanie viac ako 230 článkov a 18 kníh. K najvýznamnejším publikáciám sa radia: *Informal Adult Education* (1950), *Teaching Adults in Informal Courses* (1954); *How to Develop Better Leaders* (1955*); Introduction to Group Dynamics* (1959); *Handbook of Adult Education in the* United States (1960); *The Adult Education Movement in the U.S.* (1962); *Higher adult education in the United States: The current picture, trends, and issues* (1969); *The Modern Practice of Adult Education: Androgogy versus pedagogy.* (1970); *The Adult Learner: A Neglected Species* (1973); *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers* (1975); *A History of the Adult Education Movement in the U.S.* (1962); *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Learning* (1984); U*sing Learning Contracts: Practical Approaches to Individualizing and Structuring Learning* (1986); *The Making of an Adult Educator* (1989).

Bohatá a rôznorodá činnosť M. Knowlesa v oblasti vzdelávania dospelých, ktorú realizoval v rozličných organizáciách a inštitúciách vzdelávania dospelých, vplyv významných predstaviteľov humanistických vied, ako i vlastná vedecká a výskumná činnosť, boli zdrojmi pre vytvorenie vlastnej, originálnej teórie výchovy a vzdelávania dospelých, predovšetkým pre vytvorenie metodologického základu andragogiky. Ako sám uvádza (1984), v začiatkoch jeho teoretických prác naňho najviac vplývali Eduard Lindeman, autor publikácie *The Meaning of Adult Education* (1926), a Dorothy Hewittová, riaditeľka *Centra vzdelávania dospelých* v Bostone.

Koncepcia andragogiky Malcolma S. Knowlesa nesie základné črty európskej andragogiky. Jej autor sa inšpiroval významným juhoslovanským andragógom Dušanom Savićevićom, vďaka ktorému sa oboznámil s koncepciou andragogiky v Európe. Predstavuje osobitnú teoretickú koncepciu, pre ktorú je typický najmä dôraz na demokratický a liberálny charakter edukácie dospelých, dôraz na slobodu, nezávislosť a zodpovednosť dospelého človeka, ktorý rozhoduje o svojom vzdelávaní na základe vlastnej motivácie, na základe vlastných skúseností, potrieb a záujmov.

Malcolm S. Knowles, označovaný svojimi študentmi aj ako „otec vzdelávania dospelých v USA“, opísal svoje stretnutie s Dušanom

Savićevićom a termín „andragogika“ nasledovne: „... *v roku 1967 som mal stretnutie, vďaka ktorému sa všetko zjednotilo. Juhoslovanský pedagóg dospelých Dušan Savićević sa zúčastnil na letnom zasadnutí, ktoré som riadil na Bostonskej univerzite. Na konci zasadnutia prišiel za mnou a povedal: „Malcolm, ty praktizuješ andragogiku.“ Odpovedal som: „čogogiku?“ Pretože som to predtým nikdy nepočul. Vysvetlil, že termín vytvoril nemecký učiteľ Alexander Kapp v roku 1833*“ (Knowles, 1989, s. 79).

Malcolm S.Knowles redefinoval andragogiku ako novovzniknutú *technológiu vzdelávania (učenia sa) dospelých* (1970, 1980), vychádzajúcu z koncepcie neformálnej edukácie dospelých (adult informal education), t.j. neformálne organizovanom vzdelávaní a učení sa. Koncepciu neformálnej edukácie rozpracoval ešte pred koncepciou andragogiky v práci *Informal Adult Education* (1950). Ako uvádza vo svojej autobiografii (1989), hľadal koherentnú a komprehenzívnu teóriu edukácie dospelých a najbližšie k tomu bolo *„informal“*.

V rámci svojej koncepcie andragogiky Malcolm S. Knowles vyzdvihoval potrebu vytvárania priateľského, neformálneho prostredia, flexibility vzdelávacieho procesu a využívania skúseností a entuziazmu participantov vzdelávania, vrátane učiteľov dospelých. Vzdelávanie chápe ako proces riadenej interakcie, pričom vyzdvihuje úlohu vzdelávateľa ako sprievodcu a manažéra tohto procesu.

Na druhej strane, vzdelávanie dospelých má byť založená na sebariadenom učení sa (self-directed learning). Sebariadené učenie sa charakterizuje Malcolm S. Knowles ako proces, v ktorom jednotlivci prevzali iniciatívu, aby samostatne, alebo s pomocou iných, diagnostikovali svoje vzdelávacie potreby, formulovali vzdelávacie ciele, identifikovali ľudské a materiálne zdroje pre vzdelávanie, vybrali a implementovali vhodné učebné stratégie a metódy evaluácie výsledkov vzdelávania (1975).

Andragogická technológia, ktorú rozpracoval v práci *Modern Practice of Adult Education: Androgogy versus pedagogy* (1970), by mala pozostávať zo siedmych krokov:

- vytvorenie kooperatívnej učebnej klímy;
- vytvorenie mechanizmov spoločného plánovania;
- zabezpečenie diagnostiky potrieb a záujmov učiaceho sa;
- formulovanie učebných cieľov na základe diagnostikovaných potrieb a záujmov;
- návrh postupných činností pre dosiahnutie cieľov;

- použitie jednotlivých vybraných metód, materiálov a zdrojov;
- evaluácia kvality výsledkov učenia sa, vrátane rediagnostikovania potrieb pre budúce učenie sa.

Andragogická koncepcia Malcolma S. Knowlesa vychádza zo štyroch rozhodujúcich predpokladov týkajúcich sa charakteristiky dospelých učiacich sa (adult learners). Porovnáva ich s odlišnými charakteristikami detí, na ktorých je založená tradičná pedagogika. Neskôr k pôvodným štyrom predpokladom pridal aj piaty (1984):

1. ***Sebakoncepcia – sebaponímanie (self-concept)***

Ako človek dospieva, mení sa jeho sebaponímanie z pôvodne závislej osobnosti na sebariadiacu ľudskú bytosť. Zároveň očakáva, že jeho osobnosť bude týmto spôsobom vnímaná aj zo strany okolia.

2. ***Skúsenosť (experience)***

Ako človek dospieva, rastie zásobník jeho skúseností, ktorý sa stáva zdrojom pre učenie sa. Z toho vyplýva, že dospelý človek pri učení využíva svoje skúsenosti a uprednostňuje vzdelávacie metódy, ako napr. diskusiu alebo praktické cvičenia.

3. ***Pripravenosť učiť sa (readiness to learn)***

Ako človek dospieva, jeho pripravenosť, resp. ochota učiť sa, sa stále viac orientuje na úlohy vyplývajúce z jeho sociálnych rol.

4. ***Orientácia na učenie sa (orientation to learning)***

Ako človek dospieva, jeho časová perspektíva sa mení z aplikácie v budúcnosti na okamžitú aplikáciu. V tomto zmysle sa mení jeho orientácia z učenia sa zameraného na predmet, na učenie sa zamerané na problém. V tom sa líši od dieťaťa, ktoré si ukladá poznatky pre ich budúce využitie. Dospelý človek sa pri učení sústreďuje na riešenie konkrétnych problémov.

5. ***Motivácia k učeniu sa (motivation to learn)***

Ako človek dospieva, rastie jeho vnútorná motivácia. Vedomá potreba učiť sa vzniká v dospelom veku, dospelý sa vedome chce vzdelávať.

Malcolm S. Knowles vo svojej andragogickej koncepcii vychádza predovšetkým z ***charakteristiky dospelého človeka,*** ktorý je, podľa neho, samostatný, nezávislý, schopný rozhodovať o sebe, plne zodpovedný za svoj život, za svoj osobnostný rozvoj a účinkovanie v spoločnosti (1984).

Uznanie ***práva dospelého človeka na jeho nezávislosť a samostatnosť*** je základným princípom, na ktorom je postavené vzdelávanie dospelých. Programy, obsah, metódy a hodnotenie výsledkov

vzdelávania sa musia realizovať v spolupráci s dospelými účastníkmi, ktorí ich môžu kontrolovať a korigovať. Musia byť výsledkom racionálnej a konštruktívnej spolupráce vzdelávateľa a účastníkov, musia zohľadňovať špecifické situácie a potreby dospelého človeka ako i potreby spoločnosti. Priznanie nezávislosti a samostatnosti dospelému človeku znamená vytvárať možnosti pre tvorbu alternatívnych vzdelávacích programov, ktoré zodpovedajú konkrétnym cieľovým skupinám a konkrétnym jednotlivcom. Významnú úlohu tu zohráva dobrá komunikácia a negociácia medzi vzdelávateľom a účastníkmi. K dospelým účastníkom, ktorí sú zrelí a vedomí si svojej zodpovednosti, nemožno uplatňovať autoritatívny prístup učiteľa alebo inštitúcie.

Malcolm S. Knowles kladie veľký dôraz aj na ***využívanie skúseností*** dospelého človeka v procese vzdelávania dospelých, a to predovšetkým tých, ktoré získal v rámci svojich rozličných spoločenských rolí – rolí manžela, rodiča, pracovníka, občana a pod. (1984). Tieto skúsenosti môžu byť efektívne využité pri použití takých metód, akými sú skupinová diskusia, formulovanie a riešenie problémov, riešenie úloh a pod.

Vzdelávanie dospelých má pre dospelého človeka, podľa Malcolma S. Knowlesa, odpovedať na jeho ***meniace sa potreby*** vyplývajúce zo zmien v jeho osobnom, pracovnom a občianskom živote, má mu pomáhať riešiť jeho konkrétne problémy a zvyšovať kvalitu jeho života.

Lepšia kvalita života, sebadôvera, sebahodnotenie predstavujú dôležité ***vnútorné motívy*** edukačných aktivít dospelého človeka (1984). Úlohou vzdelávateľa je umožniť a pomôcť dospelým využiť tieto motívy pri vzdelávaní v inštitúciách, v skupinách, ako aj v rámci individuálneho sebavzdelávania. Taktiež im má pomôcť pri tvorbe individuálnych vzdelávacích programov, ktoré budú zohľadňovať mieru ich schopností, požiadaviek a potrieb.

Malcolm S. Knowles pripisuje vo vzdelávaní dospelých veľký význam ***prostrediu***, atmosfére, v ktorej proces vzdelávania a učenia prebieha (1984). Efektívnosť učenia sa dospelých závisí, podľa neho, od etickej a emocionálnej klímy, v ktorej tento proces prebieha. Prvkami a zásadami pre jej vytvorenie sú:

- zásada vzájomnej úcty,
- zásada racionálnej a priateľskej atmosféry,
- zásada vzájomnej dôvery,
- zásada vzájomnej podpory,

- zásada otvorenosti a úprimnosti,
- zásada potešenia,
- zásada humanizmu a ochrany práv človeka.

Vo vzdelávaní dospelých je dôležité uplatňovať ***princíp zaangažovanosti*** účastníkov do procesu spoločného plánovania vlastných vzdelávacích podujatí. Účastníci sa vzdelávajú podľa programov (alternatívnych), na tvorbe ktorých sa prostredníctvom svojich zástupcov spolupodieľali.

Ďalším dôležitým princípom vo vzdelávaní dospelých je podľa Malcolma S. Knowlesa ***princíp účasti*** vzdelávajúcich sa dospelých ***na diagnostikovaní*** svojich ***vlastných potrieb sebavzdelávania***.

Význam sebavzdelávania vidí v jeho úlohe v spojitosti s významnými a prelomovými udalosťami v živote človeka (zmeny v osobnom živote, spoločenské zmeny a pod.) Dynamika potrieb vyplývajúcich z týchto zmien je dôležitým činiteľom stimulujúcim aktivitu sebavýchovy a sebavzdelávania. Vzdelávanie a sebavzdelávanie predstavujú kompaktný celok, tvoria, podľa neho, dve stránky toho istého procesu osobnostného rozvoja dospelého človeka.

Uvedená charakteristika dospelého človeka s poukázaním na rozdiely medzi dospelými a deťmi, ktoré v ponímaní M. Knowlesa predstavujú hlavné argumenty pri rozlišovaní medzi andragogikou a pedagogikou, zákonite vyvolali diskusiu a zverejnenie viacerých kritických reakcií.

Najčastejším argumentom viacerých autorov bolo, že uvedené charakteristiky dospelých nepredstavujú podstatné rozdiely medzi učením sa detí a dospelých a týkajú sa tak detí ako aj dospelých. Podľa nich aj u detí možno nájsť prvky sebariadenia, učenie sa je pre nich prirodzenou a spontánnou aktivitou (Brookfield, 1986; Tennant, 1988). Odvolávali sa tiež na práce J. Deweya (1933) a D. Bouda et al. (1985), z ktorých, podľa nich, vyplýva, že vek a množstvo skúseností nemajú žiadny vplyv na vzdelávanie. Aj deti, tak ako dospelí, vystupujú v určitých sociálnych rolách a preto je ťažké rozpoznať odlišnosť medzi deťmi a dospelými v ochote a pripravenosti učiť sa. Taktiež spochybňovali orientáciu učenia sa, resp. vzdelávania dospelých len na problém, pretože, ako tvrdí S. D. Brookfield (1986, s. 99) „veľkú časť najvzrušujúcejšieho a osobnostne najvýznamnejšieho učenia sa dospelí absolvujú bez toho, aby mali určený nejaký konkrétny cieľ. Nesúvisí to so životnými úlohami, ale naopak, je to spôsob, ktorým dospelí definujú sami seba.“

Pod vplyvom týchto kritických názorov sa Malcolm S. Knowles sústredil na detailnejšie rozpracovanie rozdielov medzi pedagogikou a andragogikou (Tab. 1).

Tabuľka 1

Rozdiely vo vzdelávaní a učení sa detí a dospelých

Súvislosť	PEDAGOGIKA	ANDRAGOGIKA
Učiaci sa	*Závislý.* *Spoločnosť očakáva, že učiteľ prevezme plnú zodpovednosť za určenie toho, čo sa má naučiť, kedy sa to má naučiť, ako sa to má naučiť a či sa to naučil.*	*Smeruje k nezávislosti.* *Je prirodzeným aspektom procesu dozrievania, že sa človek posúva od závislosti k rastúcej samostatnosti, ale u rôznych ľudí a v rôznych dimenziách života rôznym tempom. Vzdelávatelia sú zodpovední za to, aby tento pohyb podporovali a rozvíjali. Dospelí majú hlbokú psychologickú potrebu byť vo všeobecnosti seba riadení, hoci v určitých dočasných situáciách môžu byť závislí.*
Rola skúsenosti učiaceho sa	*Skúsenosti, ktoré si žiaci prinášajú do procesu učenia sa, majú malú hodnotu. Môžu slúžiť ako východisko, ale skúsenosti, z ktorých učiaci sa získajú najviac, sú skúsenosti učiteľa, ktorý je spolu s inými odborníkmi autorom učebníc a audiovizuálnych pomôcok. V súlade s tým sú primárnymi vyučovacími metódami didaktické metódy a techniky.*	*Ako ľudia rastú a rozvíjajú sa, zhromažďujú čoraz väčšiu zásobu skúseností, ktoré sa stávajú čoraz bohatším zdrojom učenia sa pre nich samých aj pre ostatných. Okrem toho ľudia prikladajú väčší význam výsledkom učenia sa, ktoré získajú na základe skúseností, než tomu, ktoré získajú pasívne. V súlade s tým sú základnými vyučovacími metódami metódy založené na zážitkovom učení sa, diskusie, riešenie problémových prípadov, simulačné cvičenia, skúsenosti z terénu a podobne.*
Pripravenosť učiť sa	*Žiaci sú pripravení naučiť sa všetko, čo im spoločnosť (najmä škola) povie, že by sa mali naučiť, ak je na nich vyvíjaný tlak (napríklad strach zo zlyhania) dostatočne veľký. Väčšina ľudí v rovnakom veku je pripravená učiť sa rovnaké veci. Kurikulum je štandardizované, postupy učenia sa sú jednotné pre všetkých žiakov.*	*Ľudia sú pripravení sa niečo naučiť, keď pociťujú potrebu naučiť sa to, aby mohli uspokojivo zvládnuť úlohy alebo problémy v reálnom živote. Vzdelávateľ je zodpovedný za vytvorenie podmienok a poskytnutie nástrojov a postupov, ktoré pomôžu učiacim sa objaviť ich „potreby vedieť“. Vzdelávacie programy by mali byť organizované podľa kategórií životných aplikácií a zoradené podľa pripravenosti učiacich sa na učenie.*

Orientácia na učenie	*Žiaci vnímajú vzdelávanie ako proces osvojovania si obsahu predmetu, ktorého význam väčšinou pochopia ako užitočný až v neskoršom období života. V súlade s tým by mali byť učebné osnovy organizované do tematických celkov, ktoré sledujú logiku predmetu (napr. od starovekých dejín k moderným, od jednoduchej k zložitej matematike alebo prírodným vedám). Žiaci sú vo svojej orientácii na učenie orientovaní na predmet.*	*Učiaci sa vnímajú vzdelávanie ako proces rozvíjania kompetencií s cieľom dosiahnuť svoj plný životný potenciál. Chcú byť schopní uplatniť všetky vedomosti a zručnosti, ktoré dnes získajú, aby mohli zajtra žiť efektívnejšie. V súlade s tým by mali byť učebné aktivity organizované podľa kategórií rozvoja kompetencií. Ľudia sa pri učení orientujú na výkon.*

Zdroj: Knowles, 1988.

Malcolm S. Knowles sa snažil poukázať na rozdiely medzi andragogikou a pedagogikou najmä vyzdvihovaním **sebariadenia** v procese učenia sa dospelého človeka. Rozpracovaním zručností sebariadeného učenia sa u dospelého človeka chcel presvedčiť svojich kritikov a vyvrátiť ich pochybnosti o typickosti takéhoto učenia sa u dospelých. Podľa neho, dospelí, na rozdiel od detí, disponujú nasledovnými zručnosťami (1991):

1) schopnosť divergentného myslenia;
2) schopnosť objektívneho vnímania seba a otvoreného prijímania spätnej väzby o svojich výkonoch;
3) schopnosť diagnostikovať vzdelávacie potreby;
4) schopnosť formulovať vzdelávacie ciele tak, aby boli popisom požadovaného výsledného správania;
5) schopnosť identifikovať ľudské a materiálne zdroje potrebné na plnenie vzdelávacích cieľov;
6) schopnosť navrhnúť strategický plán efektívneho využívania týchto zdrojov;
7) schopnosť systematicky napĺňať vzdelávací plán, k čomu je potrebná schopnosť konvergentného myslenia;
8) schopnosť overiť, či boli splnené vzdelávacie ciele a ich naplnenie hodnotiť v praxi.

Podľa Malcolma S. Knowlesa musí byť pedagogický model vzdelávania dospelých nahradený andragogickým, pretože v pedagogickom modeli sú účastníci vzdelávania pasívni, dominantnú úlohu má učiteľ, účastníci nie sú plnoprávni, sú zbavení možnosti slobodného vyhľadávania informácií a budovanie vlastného vedeckého obrazu o svete (Knowles, 1984). Pedagogický model neprihliada na špecifiká dospelých účastníkov, preferuje disciplínu v správaní, účastníkov podrobuje nadvláde učiteľov. Pedagogický model formalizuje a dogmatizuje proces vzdelávania a učenia, dehumanizuje vzťah učiteľa k účastníkovi, eliminuje možnosť individualizácie a personifikácie procesu vzdelávania a učenia.

V početných prácach M. S. Knowlesa možno identifikovať jeho snahu, aj na základe kritických názorov, precizovať koncepciu andragogiky a to aj vo vzťahu k pedagogike. Na rozdiel od publikácie z roku 1970 *The Modern Practice of Adult Education - Andragogy versus Pedagogy*" (Moderná prax výchovy a vzdelávania dospelých – Andragogika versus Pedagogika) s podnázvom "*Farewell Pedagogy*" (Dovidenia pedagogika) v druhom, prepracovanom vydaní z roku 1980 *The Modern Practice of Adult Education* je už pozmenený podtitul *From Pedagogy to Andragogy* (Od pedagogiky k andragogike), čo vypovedá o uvedomení si vývojových súvislostí teórie edukácie a vzťahu pedagogiky a andragogiky.

Napriek tomu sa však pri vymedzení andragogiky Malcolm S. Knowles nevyhol viacerým chybám. Podľa D. Savićevića (1991), nekonzistencia pri určovaní andragogiky spôsobila zmätok a nedorozumenia. Ilustroval to na niekoľkých chybách, ktorých sa mal Malcolm S. Knowles dopustiť.

Prvá chyba sa týka definície andragogiky ako „vedy a umenia“. Nasledoval tradičnú myšlienku, že pedagogika, ako ju definuje John Dewey, je „veda a umenie“.

Druhá chyba spočíva v tom, že definoval andragogiku ako vedu a umenie „pomáhať dospelým učiť sa“. Takto sa andragogika obmedzuje na definíciu o tom, ako by sa mal učiteľ správať v procese vzdelávania a učenia sa dospelých.

Tretia chyba spočíva v tom, že Malcolm S. Knowles vyhlásil andragogiku za „model“ pre vyučovanie, ktoré možno aplikovať aj v predškolských zariadeniach. Týmto spôsobom zvýšil zmätok.

Štvrtá chyba spočívala v tom, že sa sústredil len na problémy učenia sa, a tak zanedbával iné dimenzie (sociálne a filozofické).

Piata chyba spočíva v jeho individualistickom prístupe k vzdelávaniu a učeniu sa dospelých tým, že vyzdvihuje „seba-riadeného učiaceho sa“ a učiteľov ako „sprostredkovateľov učenia sa“ bez toho, aby to spájal s existujúcimi okolnosťami, úrovňou vzdelania a iných faktorov, od ktorých závisí vzdelávanie a učenie sa dospelých.

Šiesta chyba na ktorú upozornil D. Savićević (1991), súvisí s nedostatočným, neúplným štúdiom historických koreňov andragogiky, tak v americkej, ako aj v európskej literatúre. Takýto postoj k historickým údajom ho podnietil k záveru, že je „prvým“, kto používa termín andragogika v americkej odbornej literatúre.

Záver. Malcolmovi S. Knowlesovi sa i napriek kritikám podarilo v Spojených štátoch presadiť pojem andragogika a presvedčiť o nevyhnutnosti rozvíjať teóriu výchovy a vzdelávania dospelých, čo je jednou z podmienok zabezpečenia kvalitného systému celoživotného vzdelávania. Ten má byť budovaný ako sieť komunitných vzdelávacích centier prístupných pre každého tak, aby umožnili dospelým vzdelávať sa kedykoľvek, akýmkoľvek tempom a vo všetkých oblastiach vzdelávania dospelých. Podarilo sa mu presadiť aj študijný odbor *„Vzdelávanie dospelých“* (*Adult education*) na amerických univerzitách, aj keď nie pod názvom andragogika.

Malcolm S. Knowles významne prispel k rozvoju a obohateniu teórie vzdelávania dospelých, a to nielen v Spojených štátoch. Je autorom a hlavným predstaviteľom americkej koncepcie andragogiky. Na základe poznatkov získaných zo skúmania praxe vzdelávania dospelých ako i na základe vlastných skúseností zo vzdelávania dospelých vymedzil typické znaky účastníka vzdelávania dospelých ako i podstatu vzdelávania dospelých, ktoré môže dospelému človeku pomôcť v jeho reálnych životných situáciách, pri riešení jeho osobných a pracovných problémoch.

Malcolm S. Knowles požadoval vytvárať priateľskú atmosféru v neformálnom vzdelávaní. Poukázal na potrebu efektívneho využívania

skúseností a profesionality. Cenné sú aj jeho poznatky o postavení a vzájomnom vzťahu vzdelávateľa a účastníkov vo vzdelávaní dospelých. Vzdelávatelia dospelých majú k svojim úlohám pristupovať ako facilitátori, majú dospelých učiacich sa považovať za zodpovedných jednotlivcov. To umožňuje dospelým mať kontrolu nad procesom učenia sa.

Andragogická koncepcia Malcolma S. Knowlesa, opierajúca sa tiež o poznatky psychológie (C. Rogers) a sociológie, sa v základných črtách (charakteristika dospelého učiaceho sa, uplatňovanie adekvátnych metód vzdelávania) zhoduje s ostatnými (európskymi) andragogickými koncepciami, čo svojim spôsobom potvrdzuje objektívnu opodstatnenosť pristupovať k teórii a praxi výchovy a vzdelávania dospelých z andragogických východísk.

Literatúra

Boud, D., Keogh, R., Walker, D. (1985). *Reflection. Turning experience into learning.* London: Kogan Page.

Brookfield, S. D. (1986). *Understanding and Facilitating Adult Learning. A comprehensive analysis of priciples and effectve practice*. San Francisco: Jossey-Bass.

Dewey, J. (1933). *How We Think*. Boston: D.c Heath and Company.

Knowles, M. S. (1962). *A History of the Adult Education Movement in the USA*. New York: Krieger.

Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Education*. San Francisco: Jossey Bass.

Knowles, M. S. (1960). *Handbook of Adult Education in the United States*. Marietta: Adult Education Association of the U.S.A.

Knowles, M. S. (1969). *Higher adult education in the United States: The current picture, trends, and issues.* Wasington: American Council on Education.

Knowles, M. S. (1950). *Informal Adult Education.* New York: Association Press.

Knowles, M. (1991). Lifelong learning: A dream. In D. Dickinson (Ed.). *Creating the Future: Perspectives on Educational Change* (pp. 1-5). Aston Clinton: Accelerated Learning Systems.

Knowles, M. S. (1975). *Self-Directed Learning. A guide for learners and teachers.* Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.

Knowles, M., S. (1954). *Teaching Adults in Informal Courses.* New York: Association Press.

Knowles, M. S. (1962). *The Adult Education Movement in the U.S.* New York: Holt, Rinehart & Winston.

Knowles, M. S. (1973, 1990). *The Adult Learner. A neglected secies.* Houston: Gulf Publishing.

Knowles, M. S. (1989). *The Making of an Adult Educator. An autobiographical journey.* San Francisco: Jossey-Bass.

Knowles, M. S. (1970). *The modern practice of adult education: Androgogy versus pedagogy.* New York: New York Association Press.

Knowles, M. S. (1980). *The modern Practice of Adult education. From Pedagogy to andragogy.* Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.

Knowles, M. S. (1988). *The modern Practice of Adult education. From Pedagogy to andragogy.* Cambridge Book Company. Retrieved from https://colllearning.info/wp-content /uploads/2019/03/The-Modern-Practice-of-Adult-Education.pdf

Knowles, M. S. (1986). U*sing Learning Contracts: Practical Approaches to Individualizing and Structuring Learning.* San Francisco, CA: Jossey Bass.

Knowles, M. S., & Knowles, H. F. (1959). *Introduction to group dynamics.* Chicago: Association Press.

Knowles, M. S., & Knowles, H. F. (1955). *How to develop better leaders.* New York: Association Press.

Savićević, D. (1991). *Savremena shvatanja andragogije*. Belehrad: Institut za pedagogiju Prosveta.

Smith, M. K. (2002). Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy. In *The Encyclopedia of Informal Education*. Retrieved from http://www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm

Július Matulcík

MALCOLM SHEPHERD KNOWLES – FOUNDER OF ANDRAGOGY IN THE USA

The study deals with the concept of andragogy created in the USA in 1970 by Malcolm S. Knowles, the best-known and most prominent representative of andragogy in the USA. In the early days of his theoretical work, he was most influenced by Eduard C. Lindeman and Dorothy Hewitt. However, he was mainly inspired to develop the andragogical concept by the prominent Yugoslav (Serbian) andragogist Dušan Savićević, thanks to whom he became familiar with the idea of andragogy in Europe. Similar to European andragogy, Malcolm S. Knowles' andragogy is based on the characteristics of the adult, the specifics of adult education, and learning. Malcolm S. Knowles pointed out that adults need to know why they are learning and how it will affect them. Adults are autonomous and self-directed, they have lifelong experience, they take a practical approach to learning, they take a problem-solving approach to learning, and they want to apply new knowledge and skills immediately. He also drew attention to the need to show respect for adults. Malcolm S. Knowles redefined andragogy as a newly emerging technology of adult education (learning), based on the concept of informal adult education, and characterized the basic assumptions of adult education and learning.

Keywords: *Malcolm S. Knowles; andragogy; adult; adult education and learning;* self-directed learning.

Юліус Матульчик

МАЛКОЛЬМ НОУЛЗ – ЗАСНОВНИК АНДРАГОГІКИ В США

У дослідженні розглядається концепція андрагогіки, створена в США в 1970 р. М. Ноулзом, найвідомішим та найвидатнішим представником андрагогіки в США. На початку теоретичної роботи він перебував під найбільшим впливом Едуарда К. Ліндмана та Дороті Хьюітт. Однак на розробку андрагогічної концепції його головним чином надихнув видатний югославський (сербський) андрагог Душан Савічевич, завдяки якому він познайомився з концепцією андрагогіки в Європі. Подібно до європейської андрагогіки, андрагогіка М. Ноулза базується на характеристиках дорослої людини, специфіці освіти та навчання дорослих. М. Ноулз зазначав, що дорослі повинні знати, чому вони навчаються і як це вплине на них, дорослі є автономними та самостійними, вони мають досвід протягом усього життя, вони застосовують практичний підхід до навчання, вони застосовують підхід до вирішення проблем і вони хочуть негайно застосовувати нові знання та навички. Він також звернув увагу на необхідність виявляти повагу до дорослих. М. Ноулз переосмислив андрагогіку як нову технологію освіти (навчання) дорослих, засновану на концепції неформальної освіти дорослих, та охарактеризував основні положення освіти та навчання дорослих.

Ключові слова: *Малкольм Ноулз; андрагогіка; дорослий; освіта та навчання дорослих; самостійне навчання.*

Одержано 05.04.2025 р.